

Institutul pentru
Dezvoltare și
Inițiative Sociale
"Viitorul"

BULETIN DE POLITICĂ EXTERNĂ AL MOLDOVEI

Numărul 18, Februarie 2011

DEMILITARIZAREA TRANSNISTRIEI ÎN CONTEXTUL REMODELĂRII ECHILIBRULUI MILITARO-STRATEGIC EUROPEAN

Eduard Țugui

Buletinul de Politică Externă al Moldovei reprezintă o serie de analize scurte, scrise de experți locali și străini, dedicate celor mai importante subiecte de politică externă, dezvoltărilor majore din Marea Neagră, cooperarea cu organizațiile internaționale și a activităților de menținere a păcii din regiune. Buletinul are scopul să creeze o platformă comună pentru discuții între experți, comentatori, oficiali și diplomați care sunt interesați de perspectivele de integrare europeană a Moldovei. Buletinul mai tinde să ofere diplomaților și analiștilor moldoveni o tribună veritabilă pentru dezbaterile celor mai controversate puncte de vedere care ar putea ajuta Moldova să-și găsească mai ușor calea spre UE.

**TEMA
URMĂTOAREI
EDIȚII:**

**Oportunitățile
președinției
poloneze
a UE**

Noul Tratat ruso-american de dezarmare nucleară START (Strategic Arms Reduction Treaty) III, a intrat în vigoare la 5 februarie 2011, odată cu schimbul instrumentelor de ratificare a acestuia între șefii diplomațiilor din cele două state. Acordul ruso-american, semnat pe 8 aprilie 2010 la Praga de către B. Obama și D. Medvedev, modifică parametrii securității internaționale și continentale, din moment ce vizează reducerea cu 30% a arsenalelor nucleare-strategice și leagă capacitățile nucleare ofensive ale acestora de Scutul Antirachetă american, preconizat a fi instalat în Europa de Est¹. Semnarea și ratificarea unui document care prevede reducerea armamentului nucleare-strategic a suscitat discuții și negocieri privind reducerea concomitentă a armelor nucleare tactice, precum și a controlului armamentului convențional în Europa. Sunt procese cu impact nemijlocit asupra securității Republicii Moldova și necesită atitudine în consecință, mai ales că de prevederile unui (potențial) nou Tratat privind Forțele Convenționale în Europa (FACE) depinde în mare măsură demilitarizarea regiunii transnistrene.

¹ Договор между Российской Федерацией и Соединенными Штатами Америки о мерах по дальнейшему сокращению и ограничению стратегических наступательных вооружений. [On-Line]. 2010. http://news.kremlin.ru/ref_notes/512 (citat 19.01.2011).

Premisele noului echilibru militaro-strategic european

Reașezările geopolitice internaționale și continentale legate de erodarea și ulterioara implozie a Uniunii Sovietice au fost însoțite de o serie de acorduri menite să asigure securitatea internațională și europeană. Semnarea în decembrie 1987 a tratatului INF (Intermediate Range Nuclear Forces Treaty), tratatul forțelor nucleare cu rază medie de acțiune (500-5500 km) a fost urmată de semnarea tratatului START (Strategic Arms Reduction Treaty) I din iulie 1991, care limita forțele nucleare strategice cu rază lungă de acțiune – rachetele balistice intercontinentale. Între aceste două majore angajamente ruso-americane privind dezarmarea nucleară, a fost semnat Tratatul Forțelor Convenționale în Europa (FACE), care urma să completeze dezarmarea nucleară cu reglementarea echilibrului strategic în domeniul capacităților militare convenționale pe continentul european.

Semnarea START III, pe fundalul unei agende internaționale la fel de încărcate a începutului de secol XXI, de rând cu decizia de la Summit-ul NATO din noiembrie 2010 privind crearea unui scut antirachetă comun în Europa și propunerile făcute Rusiei de participare la acesta, constituie premisele unei noi arhitecturi de securitate pe continentul european și, drept consecință, reanimează negocierile privind armele nucleare tactice și armamentul convențional. Astfel, în cadrul ceremoniei de semnare a START III, președintele american s-a declarat interesat de continuarea negocierilor cu Rusia în privința reducerii și a armelor nucleare tactice, arme pe care legislatorii republicani din Congres le doreau incluse în Tratat². Totodată, aceasta a stimulat revigorarea consultărilor pe marginea semnării unui nou tratat privind forțele convenționale în Europa, consultări demarate imediat după semnarea START III.

Forțele convenționale în Europa: limitări și incertitudini

Tratatul Forțelor Convenționale în Europa a fost semnat la 19 noiembrie 1990 la Paris de către șaisprezece state NATO și șase state ale Pactului de la Varșovia, intrând în vigoare la 2 noiembrie 1992. Conform tratatului, pe teritoriul vizat, de la Atlantic la Ural, se permite ambelor grupe de state să aibă un număr egal de tehnică militară, însă numărul total nu trebuie să depășească pe cele cinci categorii: tancuri – 40 000; mașini blindate – 60 000; artilerie calibru 100 mm – 40 000; avioane de luptă – 13 600 și; elicoptere de atac – 4000. Totodată, tratatul prevedea consolidarea transparenței și încrederii reciproce prin schimburi de informații și elaborarea unor mecanisme de inspecții, precum și crearea regimului special de flancuri cu dețineri de tehnică militară redusă, acolo unde forțele NATO și cele ale Pactului de la Varșovia se aflau într-un contact mai apropiat³.

După dispariția Tratatului de la Varșovia și dezintegrarea Uniunii Sovietice, statele semnatare au demarat procesul de adaptare a Tratatului FACE la noile realități (geo)politice și de securitate de pe continentul european, adoptând Tratatul Adaptat la 19 noiembrie 1999 în cadrul Summit-ului OSCE de la Istanbul. Documentul modifică sistemul precedent al limitărilor în cadrul a două blocuri militare și include limitele naționale și teritoriale pentru toate 30 de state semnatare⁴. Important pentru Republica Moldova este faptul că Tratatul Adaptat conține prevederi privind necesitatea acordului statului-gazdă pentru staționarea trupelor militare străine, precum importantă este conexiunea acestuia cu Actul final

2 The White House Office of The Press Secretary, April 8, 2010; The New START, Senate Foreign Relations Committee Report to the Senate, October 1, 2010.

3 McCausland J. The CFE Treaty: A Cold War Anachronism? [On-Line]. 1995. p. 2-6. <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdffiles/pub361.pdf>. (citat 10.01.2011).

4 Witkowsky A., Garnett Sh., McCausland J. Salvaging the Conventional Armed Forces in Europe Treaty Regime: Options for Washington. // BROOKINGS Arms Control series, Paper 2, March 2010, p. 6-8.

și Declarația Summit-ului OSCE de la Istanbul⁵, documente care conțin angajamentele Rusiei de a-și retrage munițiile și militarii din Transnistria până la sfârșitul anului 2002⁶.

Tratatul Adaptat a fost ratificat de către Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan, însă prima nu și-a retras militarii și munițiile din Republica Moldova și Georgia, nerespectând, totodată, limitele de tehnică militară impuse în zona Caucazului de Nord. SUA și partenerii europeni au refuzat ratificarea Tratatului, insistând pe abordarea „la pachet” ale Summit-ului de la Istanbul și, respectiv, condiționând ratificarea de retragerea armamentului și contingentului militar rus din Transnistria și Georgia. La 12 decembrie 2007, Rusia instituie Moratoriul asupra Tratatului și înaintează noi pretenții față de europeni și americani, printre care extinderea NATO și existența „breșei baltice” prin neparticiparea statelor baltice la Tratat, deși balticii și-au declarat intențiile de a adera la FACE, iar extinderea Alianței Nord-Atlantice nu a fost însoțită de mișcarea masivă de trupe și tehnică militară (prevăzută în Tratat) spre est.

Republica Moldova și riscurile decuplării

Prevederile Tratatului FACE, în special acordul statului gazdă, și conexiunea acestuia cu Actul final și Declarația Summit-ului OSCE de la Istanbul, au reprezentat poate singurele instrumente eficiente de a obliga Rusia să-și onoreze angajamentele asumate în privința Republicii Moldova. Astfel, moratoriul Rusiei de suspendare a participării în cadrul FACE reduce mult din perspectivele retragerii militarilor și munițiilor rusești și, respectiv, de soluționare a diferendului transnistrean.

Republica Moldova, prin urmare, este evident interesată de activarea FACE și, alături de aceasta, lumea euroatlantică are tot interesul pentru o Europă stabilă și sigură, reglementată de tratate care să fie respectate de către toți semnatarii. SUA, spre exemplu, au numit în februarie 2010 un trimis special pentru Forțele Armate Convenționale în Europa cu misiunea de a începe consultări cu aliații europeni și Rusia privind viitorul FACE, iar în luna septembrie H. Clinton chema membrii NATO și Rusia să intensifice negocierile privind Tratatul⁷. Totodată, Rusia nu este mai puțin preocupată de echilibrul/paritatea armelor convenționale în Europa, din moment ce potențialul NATO în materie de tehnică/capacități militare convenționale este net superior în raport cu cel al Rusiei, iar cheltuielile militare ale acesteia sunt dificil de comparat cu cele ale statelor alianței euroatlantice⁸.

În mod paradoxal, riscurile pentru Republica Moldova sunt legate anume de această dorință „unanimă” de activare a FACE sau mai exact de posibilitatea semnării unui nou Tratat privind forțele convenționale în Europa, care să fie eliberat de Actul final și Declarația Summit-ului OSCE de la Istanbul din 1999. Rusia nu dorește o întoarcere la pachetul de la Istanbul și solicită „purificarea” Tratatului prin decuplarea angajamentelor privind demilitarizarea Transnistriei și/sau remodelarea de ansamblu a sistemului european de securitate. De altfel, aceasta susține că nu are în Republica Moldova tehnică militară prevăzută în FACE și face referință la punctul 4 din Declarația Comună a lui D. Medvedev, V. Voronin și I. Smirnov, din 18 martie 2009⁹, prin care, susțin unii influenți cercetători ruși, Rusia are acordul statului gazdă privind staționarea militarilor și munițiilor existente în Transnistria¹⁰.

Unele state europene devin tot mai flexibile în această privință și s-ar putea ca “în numele securității europene” să accepte o parte din propunerile Rusiei. De asemenea, Statele Unite, interesate

5 Frunțasu Iu. Retragerea trupelor ruse din Moldova în contextul Tratatului FACE adaptat: percepții, interese și natura schimbătoare a securității europene. [On-Line]. 2005. <http://fruntasu.com/blog/retragerea-trupelor-ruse-din-moldova>. (citată 10.01.2011).

6 ISTANBUL SUMMIT DECLARATION, OSCE, Istanbul Summit 1999, ISTANBUL DOCUMENT 1999, January 2000, PCOEW389, p. 50. [On-Line]. 2000. <http://www.osce.org/mc/39569>. (citată 15.01.2011).

7 US calls for reviving conventional forces in Europe treaty. [On-Line]. 2010. <http://www.google.com/hostednews/afp/article/ALeqM5hRb-BzBly6NTNngmpzKtvGvhSS50g>. (citată 20.01.2011).

8 Stockholm International Peace Research Institute. Yearbook 2010 – Military Expenditure. [On-Line]. 2010. http://www.sipri.org/media/media/pressreleases/pressreleasetranslations/storypackage_milex. (citată 20.01.2011).

9 Совместное заявление, принятое по итогам переговоров Президента Российской Федерации Д.А.Медведева с Президентом Республики Молдова В.Н.Ворониным и главой Приднестровья И.Н.Смирновым, Барвиха, 18 марта 2009 года. [On-Line]. 2010. http://www.moldova.mid.ru/press-služba/pr_09_13.htm (citată 20.01.2011).

10 Арбатова А., Ознобищев С. Сокращение обычных вооруженных сил в Европе: на пороге нового этапа? [On-Line]. 2010. http://nvo.ng.ru/concepts/2010-07-09/1_pushki.html (citată 20.01.2011).

de avansarea în negocierile pe marginea unor dosare conexe ca Scutul Antirachetă, Afganistanul și programul nuclear iranian, ar putea să reducă din intransigența cu care a tratat angajamentele Rusiei de la Istanbul. Reducerea rachetelor și focoaselor nucleare tactice (cu rază scurtă de acțiune) extinde această probabilitate. Comunitatea de experți și administrația americane doresc un Tratat care să abordeze acest tip de armament, din moment ce Rusia dispune de circa 2 200 de focoase nucleare tactice, iar SUA doar de 500, dintre care 200 amplasate în Europa (Germania, Belgia, Olanda, Italia și Turcia)¹¹. Totodată, mai multe state europene, în frunte cu Germania, solicită americanilor să scoată de pe continent acest tip de armament, în timp ce SUA nu-și pot permite o retragere a acestor focoase nucleare în lipsa unui tratat cu Rusia, care să conțină obligații similare pentru ultima. Rusia, la rândul său, este vulnerabilă în materie de capacități militare convenționale și vede în propriile focoase nucleare tactice singurul contra-argument la armamentul convențional al NATO din Europa. Drept consecință, dorința SUA de a începe negocierile cu Rusia privind reducerea armelor nucleare tactice, sporește probabilitatea ca Washingtonul să facă unele concesii Rusiei în problema Forțelor Convenționale în Europa.

Concluzii

Transformările profunde din economia și (geo)politica globală contemporană sunt însoțite de remodelarea sistemului internațional de securitate, iar continentul european reprezintă „zona de calcul” pentru re-numărarea capacităților militare ale mai marilor lumii. Poziționarea geografică și interconexiunea Tratatului Forțelor Convenționale în Europa (de a cărui realizare depinde retragerea munițiilor și militarilor ruși din Transnistria) cu alte proiecte și tratate militaro-strategice, atrag Republica Moldova într-un complicat proces de negocieri, față de care este obligatoriu să ia atitudine.

Republica Moldova trebuie să se asigure, inclusiv prin acorduri bilaterale și colective cu statele membre NATO, ca orice tratate semnate cu Rusia în termeni militaro-strategici să nu „anuleze” angajamentele acesteia privind retragerea trupelor și munițiilor din Transnistria, iar un nou Tratat privind Forțele Convenționale în Europa, dacă va fi semnat, să mențină legătura cu Actul final și Declarația de la Istanbul.

Totodată, diplomația moldovenească trebuie să corecteze „eroarea electorală” a ex-președintelui V. Voronin, asigurând partenerii euroatlantici și amintind Rusiei că „acordul statului gazdă” în Republica Moldova înseamnă semnarea unui tratat interstatal clasic care conține termeni de staționare, ratificat ulterior în Parlament, nu declarații obscure semnate în campanii electorale. Mai mult, această nefericită Declarație de la Barviha prevede (la punctul 4) staționarea (doar a) pacificatorilor ruși până la soluționarea diferendului, nu se referă la toți militarii și munițiile rusești din Transnistria.

În privința pacificatorilor, Republica Moldova trebuie să solicite oficial Uniunii Europene și Rusiei înlocuirea militarilor ruși din Transnistria cu o misiune civilă de monitorizare europeană din cadrul PESA, de tipul celor care s-au recomandat în diferite regiuni fierbinți ale globului, din Macedonia până în R.D.Congo și Indonezia. Altfel, OSCE nu dispune de asemenea mecanisme, rezultatul mandatului pacificatorilor ONU din Kosovo nu poate fi relevant, din mai multe puncte de vedere, iar două decenii de confruntare au demonstrat că Republica Moldova nu va fi niciodată unificată cât are în estul țării, fără voia sa, militari ruși.

¹¹ Арбатов А. (ред.). Ядерное распространение: новые технологии, вооружения и договоры. Москва: Российская политическая энциклопедия, 2009, p. 133-155.

Această publicație a fost elaborată de IDIS „Viitorul” cu sprijinul financiar al Fundației Soros – Moldova și al the National Endowment for Democracy. Opiniile exprimate în această publicație reflectă poziția autorilor/autorului și nu reprezintă în mod neapărat punctul de vedere al instituțiilor finanțatoare.